

Dilematické situace a jejich možné postupy řešení u osob v seniorském věku

Zpracovala Freya v rámci projektu Systémové zavádění práce se sexualitou v domovech pro seniory a seniorky (CZ.03.03.01/00/22_021/0001184).

Projekt byl realizován s finanční podporou Evropského sociálního fondu – Operačního programu Zaměstnanost.

Dne: 17. 10. 2023

Slovní narážky se sexuálním podtextem

- Je třeba si uvědomit, že slovní narážky mohou být předstupněm k pokusům o fyzický kontakt se sexuálním podtextem. Jedná se o “první schod”, kdy si člověk mapuje, co si může dovolit. Když narážky přejdeme, nekomentujeme je, dáváme tím souhlas s tímto chováním. Pokud na takovou situaci reaguje personál žertem, může být ze strany klienta*klientky interpretováno jako flirt (klient*klientka vnímá situaci jinak než my).
- Důležitý je jednotný přístup personálu a mít v metodice stanoveno, jak na podobné situace konkrétně reagujeme.
- Dodržujeme komunikační pravidlo: Ne - proč ne - jak ano.

Žárlivost: mezi klientelou navzájem / klientela žárlí na personál

- V zařízení nastavovat systém, který bude podporovat kooperativní, nikoli kompetitivní přístup.
- Zavést pravidla zaručující jednotný přístup ke klientele.
- V případě konfliktních situací řešit v týmu na intervizi nebo supervizi.

Sex mezi klienty*klientkami

Konsensuální sexuální styk mezi klienty*klientkami patří k sexuálními právům, která v oblasti sexuálního zdraví zaštiťuje a prosazuje např. Světová zdravotnická organizace. Tato práva jsou nedotknutelná, bez

„Nedobrovolný sexuální kontakt, kterému je vystaven starý člověk“. Zahrnuje také pohlavní styk s osobou, která k němu není schopná dát souhlas z důvodu omezené schopnosti komunikace (lidé s demencí, mentálním hendikepem atd.). Jedná se o zvláště zranitelné oběti. Nejčastěji jsou sexuálnímu zneužívání vystaveny ženy. Trestné je i sexuální zneužívání mezi manžely. Pokud k němu dochází v zařízení dlouhodobé péče, nese za něj odpovědnost toto zařízení.

Pokud máte podezření na sexuální zneužívání, věnujte zvýšenou pozornost následujícím signálům:

- zranění v oblasti pánevní
- potíže při sezení nebo chůzi
- krvácení nebo podráždění v oblasti genitálií
- roztržené spodní prádlo nebo oblečení
- znaky posttraumatické stresové poruchy
- panické ataky
- změny nálady (úzkost, deprese, agresivita)
- emoční nebo společenská odtažitost
- nezáměr o činnosti, které osobu dříve bavily
- sebepoškozování, pokusy o sebevraždu
- zaměstnanec*zaměstnankyně se chová „teritoriálně“ - věnuje konkrétnímu klientovi*klientce nadměrnou péči

Mějte na paměti, že některé oběti sexualizovaného násilí nechtějí zneužívání hlásit (např. se bojí odvety pachatele*ky, kvůli studu a pocitu ponížení, bojí se, že přijdou o pečující osobu).

Pachatele*ku byste neměli konfrontovat sami v situaci „jeden na jednoho“. Pokud nemáte souhlas oběti a nejste schopni ji okamžitě odvést do bezpečí, kde o ní bude postaráno, mohli byste ji vystavit většímu nebezpečí.

Svoje podezření konzultujte s nadřízenými, kteří rozhodnou o dalším postupu.

Pokud si vedení zařízení a interdisciplinární tým nejsou jisti postupem, mohou kontaktovat specializované organizace (Profem).

Vkládání předmětů do konečníku

Toto chování u lidí v seniorském věku může mít sexuální podtext a motivaci, ale může být také projevem např. toho, že se daný člověk po

fyzické stránce nemůže dovyprázdnit a tímto způsobem se snaží proces dokončit.

Vždy se tedy snažíme:

- Zabránit poranění.
- Zjistit příčinu.
- Nalézt její řešení.

Sexuálně nevhodné chování klienty s demencí vůči personálu v přímé péči

Lidé s demencí mohou mít a mají sexuální potřeby. Ty ve skutečnosti mohou zesílit např. protože se klient*klientka nudí nebo je rozrušený*á. Mohou je také spouštět situace jako výměna inkontinenčních pomůcek, nebo při oblékání, když se nad klienty*kami někdo naklání. Lidé s demencí si nemusí uvědomovat, co je vhodné a nevhodné chování, mohou ztrácet zábrany.

Pokud se klient*klientka chová sexuálně nevhodně:

- 1) odvedeme pozornost k něčemu jinému
- 2) pokud to nefunguje, klidně, ale důrazně dáte najevo, že se necítíte komfortně (pravidlo “ne-proč ne-jak ano”)
- 3) hranice můžete udržovat formálnějším oblečením, způsobem oslovování klienta*klientky (jméno, pane, paní - vyhnout se intimnějším oslovením), dávat pozor na pozice vlastního těla (naklánění), pokud je nevhodné chování namířeno vůči ženě pečovatelce, může být nutné ji nahradit mužem-pečovatelem, pokud to kapacita služby umožňuje.

Klient*klientka služby se zamiluje do zaměstnance*zaměstnankyně.

- Vymezit hranice vztahu – slovně, vizualizací, zanést tyto hranice do pravidel služby a dokumentace.
- Citlivým způsobem upozornit/vysvětlit klientovi*klientce služby, že zaměstnanci*zaměstnankyně nemohou udržovat vztah s klienty*klientkami, protože by tím porušovali etický kodex sociální práce.
- Pokud upozornění, vysvětlení není akceptováno, zkusíme navrhnout změnu pracovníka*pracovnice, pokud je to v možnostech služby/organizace.

- Pracovník*pracovnice tuto skutečnost neřeší sám, ale obrací se na svou*svého nadřízenou*nadřízeného.
- V případě, že se nedaří nalézt řešení situace, skutečnost ze strany klienta*klientky trvá a narušuje tím profesionální vztah, je třeba spolupráci ukončit.

Nevhodné doteky klienta*klientky vůči personálu a vyhodnocení jejich vhodnosti/nevhodnosti personálem.

- Mít pravidla vhodných a nevhodných doteků.
- Individuální postup, jak s doteky pracujeme u jednotlivých klientů*klientek služby, jedná se o iniciální doteky.
- S těmito pravidly jsou seznámeni všichni pracovníci*pracovnice a postupují jednotně podle nich. Seznámeni jsou také klienti*klientky služby dle svých možností a schopností a v takové formě, které jsou schopni porozumět. U úkonů osobní hygieny nebo např. dotykových činností např. masáže, polohování apod., je třeba mít předem definováno, jak pracovník*pracovnice postupuje a jaké doteky jsou pro danou činnost přijatelné a které nikoliv. Tyto pravidla poté komunikovat směrem k týmu pracovníků*pracovnic, ale také směrem ke klientům*klientkám služby.
- Používat komunikační pravidlo Ne - proč ne - jak ano.
- Používat vizuální a jiné pomůcky.

Náklonnost klienta*klientky vůči personálu – dárčky, kytky, přáníčka, oslovení, nadbíhání apod.

- V některém z těchto dokumentů (etický kodex, střet zájmů a nouzové situace ve Standardech sociální služby) by měla mít každá organizace vyřešeno, jak postupuje v případě přijímání dárků od klientely. Které dárky přijímá a jaký je akceptovaný způsob poděkování směrem ke klientce*klientovi.
- Nepřijímáme např.dárky osobního charakteru parfémy, šperky. Dárky do určité hodnoty a takové, které je možné rozdělit v týmu, přijmout můžeme.. Například přijmeme čokoládu a poděkování může znít: “Děkujeme moc za dárek, vezmu to na společnou radu, kde si to můžeme dát se všemi kolegyněmi společně.”

- S pravidly služby a také s tím, co se s jeho*jejím dárkem stane, pokud jej přijmeme, seznamujeme také klienta*klientku, např. "Děkuji, dárek mohu přijmout v případě, že jej vezmu na naši týmovou poradou, nemohu si jej nechat pouze pro sebe.", atp.

Intimní hygiena

- Pokud je to možné, usilujeme o to, aby se i klient*klientka co nejvíce zapojil*a do procesu mytí intimních míst.
- Každý člověk by měl mít ve své kartě/dokumentaci uvedeno, zda je schopen si umýt intimní místa sám nebo s dopomocí. Toto doporučení by měl personál respektovat, pokud by došlo ke změně v rozsahu samostatnosti klientky*klienta. Toto je třeba zapsat do dokumentace a seznámit se změnami ostatní personál. Personál postupuje jednotně - nejednotný přístup podporuje nežádoucí klientovo*klientčino chování např. žádost o opakované mytí intimních míst, přitlačení na intimních místech, ...
- Pracovníci*pracovnice služby by měly mít vydefinováno v rámci pracovních postupů, jak postupují v rámci úkonů osobní hygieny včetně slovního popisu a jak nazývají intimní místa u daného klienta*klientky služby. Přetahování předkožky je součástí hygieny a mytí (ošetření) intimních míst, je dobré mít vypracovaný pracovní postup pro intimní hygienu v organizaci, kde je tento postup přesně popsán.

Sledování porna u klientů*klientek služby nebo pořízení pornografického časopisu pro klienta*klientku služby. Jedná se o celoroční druh služby.

- Klient*klientka má právo v soukromí na svém PC, telefonu, tabletu a svém připojení sledovat porno, pokud se nejedná o obsah, který by porušoval zákon (např. dětská pornografie).
- Jiné je to u klientů*klientek, kteří tyto možnosti nemají a chtějí využívat techniku organizace. Zde záleží na pravidlech organizace.
- Sledování pornografie někdy může být jediný způsob naplňování sexuality člověka v sociálních službách.
- Pokud víme, že se klientka*klient na pornografii dívá a má mentální znevýhodnění, je dobré toto zahrnout jako téma sexuální osvěty.

Masturbace nebo obnažování na veřejnosti

- Mít stanovena pravidla chování, kdy klient*ka aktivitu realizuje v soukromí.
- S těmito pravidly jsou seznámeni*ny všechny pracovnice*pracovníci a postupují jednotně podle nich. Seznámeni jsou také klienti*klientky služby dle svých možností a schopností a v takové formě, které jsou schopni porozumět. Používat komunikační pravidlo Ne - proč ne - jak ano.
- Pokud se daný člověk obnažuje nebo začíná masturbovat před ostatními klienty*kami nebo personálem, je upozorněn na nevhodnost chování a směřován do míst, kde v aktivitě může pokračovat.
- Pokud není možné (ze závažných důvodů), že by daný člověk mohl být na zmíněné místo odveden, odvádíme ostatní osoby. Pokud není možná ani tato varianta, zajišťujeme soukromí paravanem nebo u masturbace dekou či jiným vhodným přikrytím intimních partií.

Ztráta zábran po požití alkoholu

Zahraniční studie (odkaz) poukazuje na to, že vzhledem k rozšířenému užívání alkoholu ve společnosti je pravděpodobné, že klientela domovů pro seniory*ky, která byla zvyklá alkohol užívat před vstupem do zařízení, bude v tomto jednání chtít pokračovat. Naprostý zákaz alkoholu by byl kontraproduktivní (např. by mohl vést k situacím, kdy by klient*klientka mohl*a nabízet sexuální služby výměnou za alkohol jiným klientům*klientkám). Zařízení by tedy mělo mít stanovená pravidla pro užívání alkoholu a zohlednit:

- 1) veřejné zdraví – individuální rizika a benefity užívání alkoholu,
- 2) lidskoprávní hledisko – společenská a psychická újma, kterou může starší člověk pociťovat, pokud je mu odepřeno něco, co je pro něj důležité a přináší mu potěšení (jako je např. užívání alkoholu), což může způsobovat frustraci ze ztráty kontroly, společenskou izolovanost atd.,
- 3) právní rámec – legislativa, kterou se řídí rozhodnutí klienta*klientky užívat alkohol. Řešení komplexních a kontroverzních situací vyžaduje holistický (celostní) přístup.

Mít stanovena pravidla pro klientelu týkající se užívání alkoholu v organizaci obecně (domácí a návštěvní řád).

V individuálních plánech u žadatelů*ek o službu se záznamem v drogové anamnéze posuzovat konkrétní stav podložený lékařským posudkem i dalšími informacemi ohledně aktuálního stavu.

Řešení akutní situace:

- usměrnit slovem, uklidnit
- ukončit péči, opustit místnost
- zavolat vedoucí
- po napadení zavolat policii

